

3. Естетика: Підручник / Л.Т.Левчук, В.І.Панченко, О.І.Оніщенко, Д.Ю.Кучерюк. // Л. Т. Левчук./ – К. : Вища школа, 2006. – 431 с.
4. Ингарден Р. Исследования по эстетике / Пер. с пол. А.Ермилова, Б.Фёдорова. // Р.Ингарден / – М. : Иностр. лит., 1962. – 146 с.
5. История эстетики. Памятники мировой эстетической мысли. Т. 2. – М. : Искусство, 1964. – 400 с.
6. Історія педагогіки / за ред. М.С.Гриценка. – К. : Вища школа. 1973. – 448 с.
7. Історія педагогіки / За ред. М.В.Левківського, О.А.Дубасенюк. – Житомир : ЖДПУ, 1999. – 336 с.
8. Камінський А. Естетичний смак / Адам Камінський // Мандрівець. – 2007. – № 6. – С. 58-67.
9. Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения // А.Ф.Лосев // – М. : Искусство. – 1983. – С. 50-56.
10. Пальчевський С.С. Педагогіка : навчальний посібник // С.С. Пальчевський// – К. : Каравела, 2007. – 576 с.
11. Песталоцци Г. Памятная записка парижским друзьям о сущности и цели метода // Хрестоматия по истории зарубежной педагогике. – М. : Просвещение, 1984. – С. 280-304.
12. Фіцула М.М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М.Фіцула / – К. : Академвидав, 2003. – 528с.
13. Фрагменты ранних греческих философов. – М. : Искусство. – 1989. – Ч. 1. 277с.
14. Энциклопедия для детей. Всемирная литература. Т. 15. Ч. 1. От зарождения словесности до Гёте и Шиллера / глав. ред. М.Д.Аксёнова – М. : Аванта+, 2001. – 672 с.
15. Эстетика : Словарь / Под ред. А.А.Беляева и др. – М. : Политиздат, 1989. – 447 с.

Анотація

У статті розглядається історичний аспект проблеми формування естетичної компетентності молоді. Розкрито провідні ідеї найдавніших та сучасних джерел естетичних знань.

Аннотация

В статье рассматривается исторический аспект проблемы формирования эстетической компетентности молодежи. Раскрыты основные идеи древних и современных источников эстетических знаний.

Summary

The article focuses on proving of forming aesthetical competence of young people. Main ideas of ancient and modern sources referred to aesthetic knowledge are discovered here.

Ключові слова: естетична компетентність, естетична культура особистості, виховання, мистецтво, культура.

Ключевые слова: эстетическая компетентность, эстетическая культура личности, воспитание, искусство, культура.

Key words: aesthetical competence, aesthetical culture of a personality, education, art, culture.

Подано до редакції 15.03.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Березюк О.С.

УДК 373.21(09)(100)

© 2011

Донченко О.В., Котенко О.О.

ТВОРЧИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасних умовах інтеграції України до європейського простору, технологічного прогресу, розвитку всіх сфер життєдіяльності нашого суспільства, в тому числі й освіти, зростають вимоги до особистості педагога, який поряд з оволодінням професійними знаннями, високим рівнем інтелектуального, духовного, фізичного розвитку повинен активно проявляти творчість у своїй педагогічній діяльності. У зв'язку з цим постає необхідність забезпечення якісного навчального процесу у вищих педагогічних закладах освіти, організація сприятливих умов при проходженні педагогічної практики в дитячих навчальних закладах, а також прагнення до самонавчання, саморозвитку та самовдосконалення молодих спеціалістів. Вирішенню поставленої проблеми значною мірою сприяє вивчення історико-педагогічного досвіду, виокремлення та узагальнення позитивних надбань і накреслення шляхів їх використання в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблема підготовки педагогічних кадрів дошкільного виховання в історії педагогічної думки України та в сучасних закладах освіти досить ґрунтовно висвітлена в наукових працях Л.В.Артемової, А.М.Богуш, З.Н.Борисової, М.Б.Євтуха, О.Г.Кучерявого, І.О.Ларіної, К.І.Лисяка, В.Л.Попової, Т.Б.Слободянюк, Т.П.Танько, І.Г.Улюкаєвої та інших. Внесок відомих зарубіжних педагогів минулого у вирішення проблеми навчання та виховання дітей, у тому числі деякі аспекти творчого підходу педагога до навчального процесу, розвиток окремих виховних систем, а також можливості їх використання у практиці вітчизняних дошкільних закладів досліджуються П.П.Брайловською, О.М.Іоною, М.П.Лещенко, І.О.Сташевською.

Проте вивчення та аналіз історико-педагогічної та сучасної літератури, дисертаційних робіт, періодики з окресленої проблеми показали, що в розглянутих працях недостатньо мірою розкрито питання творчого підходу в естетичному вихованні дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині зарубіжжя, не узагальнено погляди відомих педагогів, не визначено та не систематизовано прогресивні ідеї, а також не висвітлено позитивний досвід використання творчого підходу в організації естетичного виховання в дошкільних навчальних закладах.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у вивченні та систематизації ідей творчого підходу в організації естетичного виховання дітей дошкільного віку, а також узагальненні досвіду втілення цих ідей у практику дитячих навчально-виховних закладів в історії зарубіжної педагогічної думки.

Виклад основного матеріалу дослідження... Протягом усієї історії існування людства дорослі багато уваги приділяли естетичному вихованню підростаючого покоління, постійно удосконалюючи цей процес завдяки набутому досвіду, зростанню якості життя, науково-технічному прогресу. Велику роль при цьому відіграло здійснення творчого підходу до організації навчально-виховного процесу. Так, у Стародавній Греції естетичним вихованням дитини батьки опікувалися ще до її народження – житло вагітної жінки прикрашалося витонченими статуями та картинами. Після народження дитини афіняни піклувалися про високохудожність і витонченість іграшок, особливо ляльок, оточували її музичними звуками і обов'язково навчали співам годувальниць [7, с. 30].

Ідея гармонійного розвитку особистості, який включав у себе насамперед естетичну досконалість, особливого значення набула в добу Відродження, що знаходило відображення і в організації навчально-виховного процесу. Наприклад, у Будинку радості, відкритому італійським педагогом-гуманістом Вітторіно да Фельтре у 20-х роках XV століття, дітей навчали досвідчені педагоги-музиканти, живописці, танцюристи [4].

Педагоги Нового часу та епохи Просвітництва у своїх творах приділяли значну увагу удосконаленню процесу естетичного виховання дітей, а також наголошували на необхідності творчого підходу в його організації. Так, видатний чеський педагог, основоположник нової прогресивної педагогіки Я.А.Коменський у своєму творі “Материнська школа”, присвяченому вихованню дітей до шести років, зазначав, що мати повинна навчати свою дитину різних наук і особливо мистецтва, зокрема вокальної та інструментальної музики, дитячих віршів, переважно релігійного та повчального змісту, і співу доступних псалмів та священних гімнів під час щоденних домашніх молитов [8, с.19].

Аналізуючи проблему удосконалення естетичного виховання дітей, необхідно зазначити, що з кінця XVIII століття в Західній Європі почали організовуватися приватні навчально-виховні заклади спеціально для дітей дошкільного віку, в яких навчанням і вихованням дітей опікувалися спеціально підготовлені фахівці. Так, у 1780 році у Франції за ініціативою пастора І.Ф.Оберліна було засновано перший дошкільний заклад – “школу для маленьких дітей”. У молодших відділеннях, де знаходилися діти до п'ятирічного віку, вихователі проводили з ними ігри, бесіди, спілкувалися на естетичні теми, ознайомлювали з картинками, що зображували природу, навчали малювання, співів, догляду за квітами тощо. У старших відділеннях (від п'яти років) з дітьми переважно займалися ручними роботами – в'язанням, шиттям, тканням. На наш погляд, важливим було те, що дітям названого закладу педагоги надавали свободу та простір для творчості [6, с. 4].

У 1802 році навчально-виховний заклад для бідних сільських дітей до чотирьохрічного віку було засновано княгинею Ліппе-Детмольд. Основним напрямом роботи цього закладу була турбота про фізичний розвиток та охорона здоров'я дітей, але слід підкреслити, що вихователі дбали і про їх духовний розвиток, зокрема естетичний. Аналізуючи матеріали, що висвітлюють роботу навчального закладу Ліппе-Детмольд, слід відзначити, що педагоги названого закладу мали досить серйозну професійну підготовку [3, с. 19].

Цікавою та цінною, на наш погляд, є педагогічна система та діяльність англійського педагога Р.Оуена. Вважаємо важливим виділити висунуті ним принципи естетичного виховання, якими керувалися як педагоги, його сучасники, так і послідовники цієї теорії, а саме: вплив засобами мистецтва на сприйняття дітей, організація дієвого входження дітей у світ краси, увага не тільки до краси форм, але, насамперед, до змісту творів мистецтв, тісний зв'язок між музичним і фізичним вихованням, які були передовими для тих часів і дотепер зберегли певну значущість. Слід акцентувати увагу й на тому, що естетичне виховання педагог тісно пов'язував не тільки з фізичним, а й з моральним вихованням, наголошуючи на необхідності різнобічного розвитку особистості: “вести дитину прямим шляхом до здоров'я і щастя можна тільки оточивши її бездоганними умовами” [9, с. 140]. Умови існування будь-якого навчального закладу для дітей, до яких Р.Оуен обов'язково включав елементи краси, складаються, на його думку, з краси оточуючої природи, краси приміщення, а також краси одягу. Так, організовуючи навчальні заклади для дітей в комуністичних селищах Нью-Ленарка та Нью-Гармоні, він разом із педагогами, які там працювали, прагнули, щоб будинки, планування ділянок і оточуюча природа сприяли отриманню дітьми та дорослими естетичних вражень. У шкільних приміщеннях вони домагалися гармонійності пропорцій, яскравості освітлення, особливо природного, а також високохудожнього оформлення. Наприклад, кімната для маленьких дітей була “прикрашена картинами, які, головним чином, зображували тварин”, була забезпечена “різними предметами із саду, поля та лісів”, що “спонукало до бесід, до простих коротеньких читань” [9, с. 66].

Важливим нам вважається те, що для забезпечення “радісного виховання” педагог, на думку Р.Оуена, повинен залучати дітей з раннього віку до такої діяльності, де вони найбільше виявляють свою емоційність, а саме: ритмічних рухів, музики, співів. Так, у його школі дітей вже з двохрічного віку починали навчати танців, а з чотирьох років – співів. Слід підкреслити, що в навчально-виховному процесі закладів Р.Оуена педагоги активно використовували музику різних народів. Так, на звітному занятті з хорового співу діти в класі із сорока осіб до п’яти років “співали шотландські та італійські пісні з такою точністю, смаком та виразністю, що було просто дивовижним для дітей такого раннього віку” [9, с. 66-67]. Сам Р.Оуен у своєму останньому автобіографічному творі “Життя Роберта Оуена, написане ним самим” вказував, як у танцювальній залі діти, часто оточені сторонніми людьми, “танцювали всі європейські танці з надзвичайною легкістю та природною грацією” [9, с. 272].

Вважаємо за необхідне відзначити, що діяльність школи для маленьких дітей у Нью-Ленарку стала прикладом для організації аналогічних закладів в інших регіонах Великобританії. Так, друг і прихильник Р.Оуена лорд Брауем заснував у Лондоні “Товариство для пропаганди шкіл по типу закладів Р.Оуена”, завдяки чому у 1818 році було організовано школу для маленьких дітей у південно-західній частині Лондона – Вестмінстері.

У подальшому висвітленні питання творчого підходу до організації естетичного виховання дошкільників необхідно особливо відзначити педагогічну спадщину одного з найвидатніших теоретиків і практиків західноєвропейської дошкільної педагогіки першої половини ХІХ століття Ф.Фребеля. На думку педагога, творчий підхід необхідний вихователеві саме при проведенні занять естетичного циклу – співів, ритмічних рухів, малювання, складання паличок, роботи з гілочками, горохом, складанні та вирізанні з паперу, ліпленні та моделюванні. Він зазначав, що ці заняття сприяють “прояву творчості в людині” [2, с. 56]. При цьому Ф.Фребель вказував, що одним з найголовніших занять, в якому особливо яскраво виявляється творчість людини, є малювання. За розробленою ним методикою, у процесі малювання педагог повинен розвивати у дитини почуття приємного й прекрасного, тісно пов’язувати цю діяльність з поясненнями і словесною стимуляцією. Ф.Фребель також підкреслював вплив музичних образів на художні образи, створювані дитиною, і тому рекомендував на одному занятті поєднувати різні види мистецтва. Отже, він одним із перших у західноєвропейській педагогіці відзначив необхідність використання в навчальному процесі дошкільних закладів міжпредметних зв’язків, завдяки чому вихователь мав великий простір для виявлення своїх творчих педагогічних здібностей.

Поряд із розробкою теоретико-методичних і практичних питань дошкільної педагогіки Ф.Фребель опікувався питанням професійної підготовки вихователів для дошкільних закладів, акцентуючи увагу на розвитку їх творчих здібностей і педагогічної майстерності. Так, для роботи в його дитячих садках жінки проходили спеціальну підготовку на курсах “дошкільних садівниць”, у програму яких входило вивчення історії культури, основ викладання мистецтва, методики навчання дітей малювання, співів, танців тощо. У першому закладі для дітей дошкільного віку, відкритому Ф.Фребелем у Бланкенбурзі в 1837 році, в навчально-виховний процес впроваджувалася розроблена ним система “дарунків”, яка передбачала різнобічний гармонійний розвиток дітей.

Розкриваючи питання творчого підходу в організації естетичного виховання дітей дошкільного віку, необхідно акцентувати увагу й на тому, що Ф.Фребель підкреслював важливість естетичного виховання дітей не тільки в навчальних закладах, а й у сім’ї. Так, у своїй праці “Виховання людини” він зауважував, що розумна мати повинна своїй новонародженій дитині дати “відчути та зрозуміти життя... засобом закономірного, тактичного, ритмічного руху під ритмічні, тактичні звуки” [8, с. 404-405]. Виконання пісень і мелодій маленьким дітям – це, на його думку, “перше зерно майбутнього мелодичного та вокального розвитку, зерно, яке необхідно розвинути...” [8, с. 405]. Спеціально для батьків Ф.Фребелем було розроблено та видано навчальні посібники з керівництва музично-ігровою діяльністю дітей “Материнські та пестувальні пісні” і “Сто пісень для ігор у м’яч”.

Відзначаючи внесок Ф.Фребеля у розвиток дошкільного виховання, слід зауважити, що його виховна система була популярною не тільки на його батьківщині. Положення розробленої ним методики навчання та виховання дітей активно впроваджувались у дошкільних закладах усього світу в досліджуваний нами період. Так, наприклад, заняття художньо-естетичного циклу за системою видатного німецького педагога (малювання, ручна праця (в’язання, плетіння, ткання), співи, слухання розповідей, вивчення віршів) передбачалися програмами “материнських шкіл”, які були популярними у Франції у другій половині ХІХ століття.

Вважаємо за необхідне також відзначити внесок у розвиток дошкільного виховання італійського лікаря і педагога, прихильниці теорії “вільного виховання” М.Монтессорі, який полягав у створенні оригінальної системи виховання й навчання дітей дошкільного віку. Для впровадження своєї виховної системи вона організувала для дітей трьох-шести років так звані “Будинки дитини”. Підкреслюючи наявність у кожній дитини природних задатків естетичних і творчих здібностей, педагог вбачала необхідним для їх розвитку створення сприятливих умов, що відповідають віковим особливостям дитини, а також наполягала на здійсненні творчого підходу в організації естетичного виховання, що допомагало виявляти потреби та здібності дітей. Так, в одному із закладів, як вказувалось у звіті про педагогічну діяльність видатної італійки, діти щоденно слухали музику, і вже у шестирічному віці були здатні проспівати повністю сто п’ятдесят народних і авторських пісень або виконати граціозний танець [1, с. 232; 5].

Висновки... Таким чином, аналіз історико-педагогічної літератури з теми нашого дослідження показав, що проблема естетичного виховання дітей з раннього віку, зокрема використання творчого підходу в його організації, набула актуальності ще за часів існування стародавніх держав і не втратила її до теперішніх днів. Вивченням та розробкою даної проблеми опікувалися філософи, педагоги, психологи, громадські діячі минулого (Я.А.Коменський, І.Г.Песталоцці, Ж.Ж.Руссо, Ф.Фребель, Ш.Фур'є та ін.). Впровадження творчого підходу до естетичного виховання дітей дошкільного віку в навчально-виховних закладах здійснювали М.Монтессорі, І.Ф.Оберлін, Р.Оуен, Вітторіно да Фельтре, Ф.Фребель, Р.Штайнер. Вивчення цієї практики доводить, що ідеї творчого підходу в організації естетичного виховання та досвід його втілення в навчально-виховний процес є цінними та прийнятними для використання в умовах сьогодення, а їх узагальнення та переосмислення дозволяє накреслити шляхи використання позитивних надбань минулого у сучасних закладах дошкільної освіти.

Література

1. Баррере Д. Воспитательная система г-жи Монтессори / Д.Баррере // Дошкольное воспитание. – 1913. – №4. – С. 223-234.
2. Егоров С.Ф. Введение в историю дошкольной педагогики / С.Ф.Егоров, С.В.Лыков, Л.М.Волобуева. – М. : Академия, 2001. – 319 с.
3. Каптерев П. Исторический очерк учреждений для воспитания детей дошкольного возраста / П.Ф.Каптерев // Русская школа. – 1896. – №2. – С. 12-23.
4. Красноперов И. Витторино да Фельтре, великий учитель эпохи Возрождения / И.Красноперов // Вестник воспитания. – 1905. – № 1. – С. 85-94.
5. Лубенец Н. Фребель и Монтессори / Н.Лубенец // Дошкольное воспитание. – 1914. – №9. – С. 631-660.
6. Миндлина Т.Я. Дошкольное воспитание во Франции / Т.Я.Миндлина. – М. : Педагогика, 1984. – 64 с.
7. Трачевский А. Воспитательные идеалы классического мира / А.Трачевский // Русская школа. – 1890. – №4. – С. 15-36.
8. Тумим-Альмединген Н.А. История дошкольной педагогики: Хрестоматия / Н.А.Тумим-Альмединген. – Л. : Гос. уч.-пед. изд. Наркомпроса РСФСР, 1940. – 479 с.
9. Тумим-Альмединген Н.А. Педагогические опыты и взгляды Роберта Оуэна / Н.А.Тумим-Альмединген. – М. : Гос. уч.-пед. изд-во Мин. Просвещения РСФСР, 1960. – 164 с.

Анотація

У статті висвітлюються питання творчого підходу в естетичному вихованні дітей дошкільного віку в історії педагогічної думки зарубіжжя. Аналізуються та систематизуються прогресивні ідеї видатних зарубіжних педагогів минулого щодо використання творчого підходу в естетичному вихованні дітей, узагальнюється досвід використання творчого підходу педагогів до організації навчально-виховного процесу в закладах для дітей, що існували в розглянутий період.

Аннотация

В статье освещаются вопросы творческого подхода в эстетическом воспитании детей дошкольного возраста в истории педагогической мысли зарубежья. Анализируются и систематизируются прогрессивные идеи выдающихся зарубежных педагогов прошлого о применении творческого подхода в эстетическом воспитании детей, обобщается опыт использования творческого подхода педагогов к организации учебно-воспитательного процесса в существующих в исследуемый период учреждениях для детей.

Summary

The article considers questions of creative approach to aesthetic education of pre-school-age children in history of foreign pedagogical idea. It analyses and systematizes progressive ideas of outstanding foreign teachers of the past about creative approach applying for aesthetic education children; the author generalizes the experience of the use teachers' creative approach in organization of training and educational process in existing establishments for children of considered time.

Ключові слова: педагогічна думка зарубіжжя, творчий підхід, естетичне виховання, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: педагогическая мысль зарубежья, творческий подход, эстетическое воспитание, дети дошкольного возраста.

Key words: foreign pedagogical idea, creative approach, aesthetic education, preschool-age children.

Подано до редакції 17.02.2011.